

اسفند، سپندارمذ، سپنتا آرمیتی

اسفند در آیین زرتشت نماد بردباری و فروتنی اهورامزداست و تخصیص اسفند روز اسفند ماه به جشن -روز زن- زن ایران باستان، گویای توجه ایرانیان باستان و پیامبران به زنان است (۱). اسفند و اسفندارمذ بیان امروزی و به تدریج تغییر یافته واژه «سپنتا آرمیتی» است که معنای آن اندیشه‌ی درست پاک و نالوده است. «سپنتا آرمیتی» مظهر اندیشه رسا، سازگاری، بردباری، محبت، فداکاری، ایمان و فروتنی با ویژگی دختران و زنان نیک کنش / نیکوکار است (۲).

مرتبت و منزلت اسفند / «سپنتا آرمیتی» در گات‌ها

از آن چه در یستاهای مختلف گات‌ها برمی آید می‌توان به منزلت آرمیتی، که از ویژگی دختران و زنان نیک کنش برخوردار است پی برد.

یستا ۲۸ بند ۷: ... ای آرمیتی آرزوهای گشتاسب و پیروان مرا برآورده ساز...

یستا ۳۱ بند ۹: از آن توست آرمیتی - از توست خرد میثوی جهان آفرین...

یستا ۳۱ بند ۱۲: ... و هر جا تردید و دودلی وجود داشته باشد آرمیتی به کمک روان شتافته

و او را راهنمایی خواهد کرد.

یستا ۳۳ بند ۱۱: ای اهورامزدا می‌توانی مرا از همه، با آرمیتی، آشا، و هومن و خشترا به من

گوش فرا دهید و در آن روزی که به هر یک پاداش کردار بخشند به من مهربان باشید و آمرزش

خود را از من دریغ نکنید. [ترتیب فوژه‌ها اهمیت را نشان می‌دهد.]

یستا ۳۳ بند ۱۲: ای اهورا خودت را بر من آشکار ساز و در پرتو آرمیتی به من نیروی

۱- چینسا سال اول، پرویز رجیبی.

۲- گات‌ها سرودهای زرتشت، آذرگشسب یستا ۴۵ بند ۲/ گات‌ها، پورداوود یستا ۴۵ بند ۴/ گات‌ها رستم شهزادی

یسا ۳۳ بند ۱۳: ای پروردگار تیزبین، برای برخورداری از شادمانی و خوشبختی بخشایش بی‌مانندت را به من بتما... ای آرمشیتی مقدس به‌وسیله‌ی اشا دن‌های ما را روشن ساز تا...

یسا ۳۴ بند ۹: ای مزداکسانی که با زشت‌کرداری و بی‌خبری از منش پاک، فروزگان سپتا آرمشیتی را که نزد بخردان گرمی است خوار شمرند، از آنان راستی دور خواهد ماند...

یسا ۳۴ بند ۱۰: مرد خردمند با آگاهی از این که آرمشیتی سرچشمه‌ی واقعی اشاست گمراهان و زشت‌کاران را به پرورش منش پاک و انجام کار نیک و مهرورزی به دیگران اندرز خواهد داد و...

یسا ۴۳ بند ۱: ای آرمشیتی، آن پرتو ایزدی که پاداش زندگانی سراسر نیک منی است به من ارزانی دار.

یسا ۴۳ بند ۱۶: ... بشود که آرمشیتی با نور ایمان و محبت چون پرتو درخشان خورشید قلوب ما را روشن سازد.

یسا ۴۷ بند ۳: پروردگارا، به راستی تو سرچشمه‌ی خرد (مقدس) هستی، این زمین شادی آفرین را تو آفریدی، هنگامی که مردم به منش پاک روی آورده با او مشورت کنند ای مزدا تو بدان‌ها آرامش بخشی و آرمشیتی را پشتیبان آن‌ها قرار خواهی داد.

یسا ۴۸ بند ۵: ای آرمشیتی مگذار شهریازان ستمگر و بد رفتار بر ما حکومت کنند... ای آرمشیتی پاکیزگی برای مردم از هنگام زایش بهترین بخشش خداوندی به‌شمار می‌رود.

حقوق و منزلت زنان در دین زرتشتی

منزلت زناشویی^(۱): در ایران باستان زناشویی کاری بود بسیار نیکو و پسندیده و سرباز زدن از آن و زندگی به حالت تجرد در خور نکوهش بود و گناه بزرگی به‌شمار می‌آمد. در اهمیت زناشویی همین بس که نویسندگان اوستایی سه گونه داد و دهش را که موضوع زناشویی یکی از آن‌هاست به این شرح بر داده‌ها و سخاوت‌های دیگر برتری داده و ستوده‌اند:

۱. دستگیری بینوایان و مستمندان.
۲. آموزش و پرورش نوباوگان هم‌کیش و هم‌میهن.
۳. فراهم کردن وسایل زناشویی دو بینوا به آیین زرتشتی.

۱- مقام زن در ایران باستان. مرید فیروز آذرگشسب.

در ایران باستان مرد زنده‌دار بر مرد بی‌زن برتری داشت و در آیین زرتشتی تعدد زوجات روا نیست و به گرفتن یک زن فرمان داده شده همان‌گونه که یک زن نمی‌تواند در آن واحد چند شوهر داشته باشد برای مرد نیز گرفتن چند زن روا نیست مگر این‌که مرگ یا علتی دیگر زن را از او جدا کرده و در عمل و در شرع بدون زن باشد. در ایران باستان یک نفرتنها در صورتی می‌توانست با داشتن یک زن اقدام به گرفتن زن دیگر کند که زن اولی او به تشخیص پزشک نازا بوده و قادر نبود برای شوهرش فرزندان پارسا به وجود آورد. تنها در این صورت مرد می‌توانست به منظور ازدیاد نسل با اطلاع و موافقت زن اول زوجی دیگر اختیار کند.

انواع پیوند زناشویی

- پادشاه‌زن: وقتی دختری پس از رسیدن به بلوغ با موافقت و صلاح‌دید پدر و مادر خود به عقد ازدواج پسر درمی‌آمد.

- چاکر زن: هرگاه زنی بیوه پس از درگذشت شوهر نخستین خود به عقد ازدواج دیگری درمی‌آمد این زن در تمام زندگی حق و حقوق پادشاه‌زن را داشت و تنها پس از درگذشت و آیین کفن و دفن و سایر مراسم مذهبی تا سسی روزه از طرف شوهر دوم برگزار می‌شود و تمام هزینه‌های بعد از آن به عهده‌ی بستگان شوهر اولش است.

- ایوک زن: وقتی مردی داوای فرزند پسر نبود اگر فرزند او منحصر به یک دختر بود ازدواج این دختر و اگر چند دختر داشت زناشویی دختر کوچک‌تر او زیر نام ایوک زن ثبت می‌شد و نخستین پسری که از این زناشویی به وجود می‌آمد به فرزندی جد مادری خود درمی‌آمد.

- سترزن: چون پسری بالغ یا مردی بدون زن و فرزند فوت می‌شد، خویشان و بستگان او باید دوشیزه‌ای را به خرج خود و به نام آن درگذشته زیر نام سترزنی به ازدواج جوانی درآوردند. تنها شرط این زناشویی آن بود که زوجین متعهد می‌شدند که یکی از پسران خود را به فرزند خواندگی به شخص درگذشته بدهند و در مقابل از حق ارث مربوط به او برخوردار شود.

- خودرای زن: عقد ازدواج دختر و پسری که رضایت و موافقت پدر و مادر خود را برای این مهم نداشته باشند.

حق انتخاب همسر

اشوزرتشت در وهشتواش گات‌ها، بسنا ۵۳ بند ۳ جایی که پورچیست جوان‌ترین دختر خود را به عقد ازدواج جاماسب وزیر دانشمند شاه گشتاسب کیانی درمی‌آورد در خطبه‌ی عقدی که

نخستین اندرز گواہگیران زرتشتی به شمار می‌آید چنین می‌فرماید: ای پورچیسست از دودمان هیجدسب و از خاندان اسپنتمان، ای جوان‌ترین دختر زرتشت، مزدا اهورا او را که به منش پاک و راستی و پاکی دلپستگی و یمان دارد به‌عنوان سرور و همسر به تو بخشید، پس برو و با خردت نیک مشورت کن و با عشقی پاک و آگاهی کامل رفتار نما.

بند ۴ همین یسنا پورچیسست به زیبایی جواب می‌دهد که: من کسی را که به‌عنوان پدر و سرور تخشاگران و خودمایی‌ها گمارده شده‌ام، دوست خواهم داشت و به همسری می‌پذیرم. بشود که در بین یارسایان زنی پاکدامن و شایسته باشم و از شکوه یک زندگانی سراسر نیک منشی برخوردار شوم. بشود که مزدا اهورا مرا همیشه از آموزش‌های حکیمانه‌ی دین بهی برخوردار سازد.

در بند پنجم همین یسنا اشوزرتشت خطاب به همه مردمی که در مجلس عقد دخترش حضور دارند می‌گوید: ای دختران شوی‌کننده و ای دامادان اینک شما را می‌آموزم و آگاه می‌کنم پندم را به‌خاطر بسیارید و برابر سخنان من رفتار کنید تا به زندگانی پاک‌منشی نایل شوید. هر یک از شما باید در پیمودن راه اشویی و مهرورزی از دیگری پیشی گیرد زیرا تنها بدین وسیله می‌توان به یک زندگی سراسر خوشی و خرمی دست یافت.

سایر حقوق زنان

- می‌توانستند صاحب مال ملک باشند.
- می‌توانستند فن تیراندازی و اسب‌سواری و شمشیرزنی و دیگر هنرهای پهلوانی را فرا بگیرند و در شکار و جنگ شرکت جویند.
- می‌توانستند به‌شغل وکالت دادگستری بپردازند و حتا با بروز لیاقت بر مسند قضاوت بنشینند^(۱).
- می‌توانستند در سرودن یسنا و برگزاری مراسم مذهبی با مردان همکاری کرده یا خود به تنهایی به انجام آن‌ها مبادرت نمایند و حتا در دوران سالخوردگی هنگامی که عادت زنانگی (دشان) از آن‌ها دور می‌شد نگرهبانی آتش مقدس را به عهد بگیرند^(۲).

۱- به نقل از مقام زن در ایران باستان با ارجاع به نوشته ماتیکان هزار دامنستان.

۲- به نقل از مقام زن در ایران باستان با ارجاع به نوشته ماتیکان نیرنگستان.